

9. Там само. — Арк. 69.
10. Там само. — Арк. 49 зв.
11. Там само. — Арк. 56 зв.
12. Там само. — Арк. 26 зв.
13. Там само. — Арк. 26 зв.
14. Там само. — Арк. 232.
15. Там само. — Арк. 297.
16. Там само. — Арк. 327 зв.
17. Там само. — Арк. 123.
18. Там само. — Арк. 208.
19. Там само. — Арк. 128.

СВІДКИ МИНУЛОГО

Вирує навколо нас життя. «Швидкоплинний час», — інколи думаємо ми. Ще більше думаємо про це, коли розглядаємо предмети, які дійшли до нас з глибини століть. А їх, зокрема, монети, а іноді й цілі скарби знаходять при оранці полів, копанням ям, прокладанні каналів і траншей.

У другій половині XIX століття Чернігівською губернською архівною комісією було зареєстровано до 80 випадків таких знахідок на території нашого краю. Вони є свідками багатьох подій в історії держав і народів, про які немає письмових згадок.

Перший грошовий знак був карбований у V столітті до нашої ери в стародавньому Римі. Ще в глибоку давнину жителі нашого краю вели торгівлю з ним. Про це розповів скарб, знайдений в 1873 році в селі Пашково, недалеко від Ніжина. Разом з іншими коштовностями тут було 1312 римських срібних монет часів правління Юлія Цезаря, Нерона, Доміціана, Трояна, інших римських імператорів.

У пізніші часи наші предки підтримували торгів з'язки з народами Близького Сходу. Про це розповіли два скарби, знайдені в 1875 і 1897 роках в селі Яриловичах Городнянського повіту. Знайдені тут арабські монети датуються 21—628 роками нашої ери.

Великий, складний і цікавий шлях розвитку російської монети, вклад якої у світову грошову систему досить значний. Географія скарбів, писемні джерела свідчать про те, що до кінця X століття Київська Русь не мала своєї монети. Про перші вітчизняні карбовані грошові знаки розповідають нам скарби, знайдені в 1852 році на Ніжинщині. Викопані тут монети належать до 988—1157 років.

Феодална роздрібленість, татаро-монгольська навала зруйнували господарське життя країни. Багатства, створені працею місцевого населення, текли до рук золотоординських ханів. Ширилися повстання проти них. У 1283 році виступили проти монголо-татар жителі нашого Присейм'я.

У період національно-визвольного піднесення наш народ прагнув відновити перервані давні економічні зв'язки з слов'янськими народами. Про це свідчить скарб, знайдений селянами в 1875 році на території села Обмачева. У ньому було 30 працьких грошів, карбованих у 1305—1306 роках чеським королем Вацлавом II.

У час, коли карбувалися монети, роль грошей на Русі відігравали гривні. Зокрема, одна з них, у вигляді іконки-медальйона, була знайдена в 1821 році в Чернігові. Дослідження їх показали, що вони були декількох видів: нашійні, вагові, а потім і грошові.

Звільнення від татарського гніту, економічне піднесення сприяли розширенню торгівлі зв'язків. Так, у Новгороді-Сіверському в 1901 році були знайдені срібні монети Московського князівства і міст Пскова та Новгорода XIV — початку XV століть.

Поступово виникали дрібні грошові одиниці. Уперше на Русі відкарбував із злитку рубля сто денежок Дмитрій Донський. Звідси й сучасні «рублі», «деньги».

З утворенням централізованої Російської держави на початку XVI століття, з розширенням економічних зв'язків, в 1534 році за указом Івана IV (Грозного) карбується нова, загальнодержавна монета з зображенням на лицьовій стороні вершника з списом. Звідки походить і сучасна назва — копійка, від слова «копье».

Своєрідним був грошовий обіг на території сучасної України. Тут, крім литовських і польських грошей, в обігу знаходилися монети майже всіх країн Європи: талери, шеляги тощо.

З приєднанням України до Росії царський уряд замінює польські гроші на російські. Але ще тривалий час в Україні була поширена велика кількість закордонної валюти.

Дальший економічний і культурний розвиток вимагав корінних змін в монетній справі. Реформою за Петра I була створена нова грошова система, на відміну від вагової, на десятичній основі. Суть її в тому, що копійка відноситься до основної грошової одиниці, як один до ста, решта ж номіналів, що знаходяться між ними і поза ними, тобто монети вартістю більше карбованця, мають другорядне значення і при підбиранні визначаються тільки арифметичним розрахунком.

По цьому принципу вперше в Росії була винайдена канцелярська рахівниця.

Реформа відбувалась протягом двадцяти років. Нова російська монета полегшувала розрахунки, робила легшими торгівлі зв'язки.

У процесі розвитку торгівлі виявилось, що платіжну функцію всередині країни можуть виконувати знаки, що не мають самостійної вартості. У 1769 році були випущені перші російські паперові гроші.

Володимир ЗАДКО.

ПОВЕРНЕННЯ ГРИГОРІЯ ВАЩЕНКА

У музеї М. Коцюбинського 30 вересня цього року, в межах «Дня Софії», та науково-практичної конференції «Спадщина Софії Русової та її значення в духовному і національному відродженні України», проведеного Чернігівським відділом Союзу Українок, на якій йшла мова про видатного педагога, професора, члена Уряду Української Народної Республіки, одну з фундаторок Союзу Українок, Софію Русову та її педагогічне вчення, відбулася презентація Чернігівської міської організації Педагогічного товариства імені ще одного видатного педагога та ще одного нашого земляка — Григорія Ващенко.

Видатний український педагог, професор Григорій Ващенко народився 23 квітня 1878 р. в селі Богданівці, що на Прилуччині (нині — Чернігівська область), в старій козацькій родині. Помер в Мюнхені (Німеччина) 2 травня 1967 року.

З природи м'який і мрійливий, побожний і віруючий, Григорій бажав стати священником і навчався в духовних семінаріях в Ромнах і в Полтаві, де в той час давали міцні знання і непогану освіту. Тут під впливом творів Т. Шевченка, Л. Українки та інших класиків української літератури в нього пробуджується національна свідомість і Григорій навіть пробує свої сили у поезії та літературній прозі українською мовою, а знайомство з такими видатними в майбутньому політичними і суспільними діячами, як, наприклад, Симон Петлюра, ще ефективніше формує світогляд юнака. Проте подальше навчання у духовних навчальних закладах тодішньої Росії розчарувало молодого Ващенко, бо вже у Московській Духовній Академії він яскраво побачив забриханість і скептицизм, безвір'я та цинізм священників православ'я московського зразка. Закінчивши Академію, Григорій не хотів бути священником і з 1903 року починає вчителювати в Полтавській Єпархіальній жіночій школі.

Революція 1905 року застає Ващенко викладачем Полтавської комерційної школи, але за його симпатії до революціонерів проти московського самодержав'я його переслідують і молодому викладачеві доводиться кілька разів переїжджати — то в Росію, то на Поділля — і лише у 1912 році він знову має змогу повернутися до Полтави, де продовжує викладацьку діяльність і в комерційній школі, і в духовній семінарії, і в жіночій гімназії. Ставлячись творчо до роботи вчителя, Ващенко цікавиться науковими розробками з педагогіки та психології. Зокрема, великий вплив на нього в цей час мали роботи видатного вченого, лікаря-педагога і психолога Петра Лестафта.

Революція 1917 року, створення Української Центральної Ради поставили перед шкільництвом нові завдання і, перш за все — розбудови національної системи освіти. Уряд молодой України в ті важкі часи розумів важливість цього завдання і повсюдно створював курси перепідготовки вчителів. Як лектор на таких курсах у Полтаві, Прилуках, Ромнах Григорій Ващенко наполегливо працює над піднесенням рівня національної свідомості і патріотизму вчителів та викладає новий зміст в програму навчання та виховання молоді. У кінці 1917 року він стає лектором Полтавського Учительського інституту, а з 1918 року — доцентом психології Полтавського Університету.

Відданість справі свого народу та його державності, незламність у світоглядних національно-релігійних переконаннях Григорія Ващенко зустрічали як підтримку з боку студентів, так і глибоку приховану ворожнечу з боку викладачів — росіян та зденационалізованих українців-«малоросів». Ці люди не пропустили зручного моменту і коли в серпні 1919 року Полтавщину окупували денікінці, «мазепинця» Ващенко заарештовують і лише чудом він уникає розстрілу.

Та ось громадянська війна закінчена. Ващенко продовжує педагогічну діяльність, хоч дедалі більше переконується, що нова, тепер вже комуністична, влада зовсім не